

delkezései kötelezők (53. o.) Német állampolgárok csak árják lehetnek. A nem-német származásuak és nemárják külön statutumok alá tartoznak. Állampolgár csak az a német faju egyén lehet, aki eleget tett katonai kötelezettségének. Politikai jogokkal csak fegyverhordásra alkalmas egyének bírnak. A nők miután nem teljesítenek katonai szolgálatot (!) nem lehetnek állampolgárok. Kivételes érdemek jutalmaképp azonban megkaphatják. (61—63. o.) A birodalmi gyűlés képviselői elmozdíthatók; parlamenti immunitás nincs. A birodalmi gyűlés szerepe tisztára konzultatív. A törvények kezdeményezése a Führer előjoga; a Reichstag határozatait törvényerőre az ő akaratára emeli. A Führer hívja össze és ozlatja fel a birodalmi gyűlést, ő nevezi ki a Birodalom minisztereit, akik neki felelősek. Az egyéni szabadságjogoknak még az elképzelése is megengedhetetlen. (87. o.) Az új alkotmánytervezet a korporatív rendszer szorgalmazójaként a német államokat gazdasági területekre osztja. Mindegyik élén egy-egy területi és gazdasági tanács áll. Ezekbe tartoznak az ipari és kereskedelmi kamarák, s a „szakszervezetek“ képviselői. Ezek a tanácsok egy legfelsőbb birodalmi tanácsot választanak. „A Führer — írja Nicolai, — nem köteles a birodalmi gazdasági tanácsot meghallgatni.“ (86. o.) — A köztársasági úra „alkotmányos elsöprése“ ezek után természetes: „... az 1918 november 8. előtről származó jogszabályok jogerősek, ellenben az összes későbbiek: (törvénycikkék, ítéletek, nemzetközi egyezmények...) — nem!“ (14. o.) — Nicolai a következő szavakkal fejezi be művét: „... a jog... az ahhoz a népelethez való jog, melyből született és amelyet szolgál. Ha az államhatalom és mimagunk a népet szolgáljuk, amelyből származunk, megvédjük egyben a jogot is, ami az isteni akarat kifejezése, mely a németeket teremtette azért, hogy beteljesítsék sorsukat és bizonyítsák az Ur művét a földön.“ (88. o.) A Nicolai-féle alkotmány-tervezet egyik bírálója: Mirkine Guetzewitch írja az „affaires étrangères“ januári számában: „... technikai szempontból... abszolút monarchiával állunk szemben...“ „... a hitleri állam semmiképp sem újítas, hanem megfelel a porosz jogi tradíciónak s azoknak a monarchikus elveknek, amelyek a 19. századbeli német jogrendszer alapját képezték.“

A tervezet éles fényt vet a regresszióknak arra a fokára, amelyre a nemzeti-szocializmus Németországot visszavetné próbálja.

(Berlin)

Sz. L.

A GAZ INTERNACIONALEJA. Fenner Brockway, a *The Bloody Traffic* (Ed. Victor Gollancz London, 1933.) valamint a „L'Internationale des Gaz“ címmel a francia sajtóban megjelent közleménye erőteljesen rántja le a leplet a kémiai hadiipar nemzetközi üzleteiről és szervezkedéséről. Kiderül ezekből az írásokból, hogy bár a nemzetek ünnepélyesen lemondtak a mérges gázhasználatáról, mégis hatalmas arányokban felkészültek a „hatásosabb“ gázok gyártására. Angliának, Franciaországnak, Olaszországnak, Lengyelországnak, Japánnak s az Egyesült Államoknak egyaránt megvaannak a maguk Hadikémiai Kutató Bizottságai, amelyek egész szorosra fűzik kapcsolataikat a kémiai ipar s a tudományos intézetek, valamint az egyetemek kutatásai közt, ugyanakkor, amikor e Bizottságok külön kísérleti telepekkel rendelkeznek. Angliában a Hadikémiai Kutató Bizottság együttműködik a nemzeti Fizikai Intézettel, a Birodalmi Tudományos és Technológiai Collégiummal s a Tudományos és Ipari Kutató Département-nal. A Bizottság tagjai közt ott találjuk Anglia kémiai nagyiparosainak legtekintélyesebb képviselőit. Az angol Bi-

rodalmi Kémiai Ipar teljes kizárólagossággal bir a britt kémiai ipar fölött, mely idomul a hadi szolgáltatáshoz s a gázgyártás nemzeti arzenáljaihoz. Az angol Birodalmi Kémiai Ipar szoros összeköttetésben áll más hasonló külföldi csoportosulásokkal. Az angol Birodalmi Kémiai Ipar (I. C. I.) mult év végén tartott közgyűlésén Sir Harry Mc Gowan, miután megemlítette, hogy a társaság az ausztráliai és új-zélandi Birodalmi kémiai iparok részvényeit is birja, így folytatta: „9.540.677 font befektetéseink, nagyobbára azokban az ipari társaságokban nyertek elhelyezést, amelyekkel közvetlen vagy közvetett kereskedelmi összeköttetésben állunk. A legfontosabbak ezek közül: a General Motors Corporation, a Du Pont et Cie, az Allied Chemical Company U. S. A., a Compagnie Internationale du nickel Canada, az I. G. Farbenindustrie Deutschland és a Joseph Lucal cég.” — Ez a nyilatkozat világosan utal a legnagyobb angliai gáz-ellátó vállalkozás külföldi érdekeltségeire Sir Harry Mc. Gowan nyilatkozata az I. C. I. más irányú érdekeltségeire is utal. Az említett General Motors 41 százalékra részes a Fokker Avion Corporation Of America részvényállományban, ennek az érdekei viszont, holland összeköttetése révén, a Vickers Armstrong hadfelszerelési üzemeken keresztül ismét Angliába vezetnek. Beszélt Sir H. Mc. Gowan a tröszt újabb nemzetközi kapcsolatairól is. Megemlítette pl., hogy az U. S. A.-beli Du Pont Nemours-ral együtt az I. C. I. nagy mértékben érdekelt a kanadai I. C. I. -nél, a De Beers Consolidated Mines révén pedig az African Explosives et Industries Ltd.-del. Említést tett még egy kalkuttai értekezletről, amelyet „kinaí, japán és maláji érdekeltségeink vezetésével” tartottak. Az I. C. I. — amint látható — nagyon jó képviselővel bir mind az öt kontinensen. — Am korántsem csaki az I. C. I. kapcsolatai nemzetköziek. A németországi I. G. Farbenindustrie ebben a tekintetben sem marad el mögötte. Különbön is a németek voltak a gázgyártás uttörői. Elsősorban hatalmas festék-iparuk nyújtott erremódot. A háború óta ez az ipar semmiképp sem csökkent jelentőségben, sőt... A francia kormány kétségtelenül ellenségnek tekinti Németországot, az a nagyon is „realpolitikusbokból” álló vegyesbizottság, azonban, mely a háború után felülvizsgálta Németország gázgyártását, mégsem tért vissza Franciaországba anélkül, hogy közös vállalkozási szerződést ne kötött volna a német tröszttel. 1919 november 11-én, amikor a francia lakosság első ízben ünnepelte a fegyverszünet első évfordulóját, a francia kormány s a francia kémiai ipar képviselői (akik mögött a „Société de L'Azote” állt), egyezményt kötöttek az I. G. Farbenindustrie képviselőivel. A francia kormány leszögezte, hogy a német szabadalmak sikeres felhasználása csak „...e szabadalmak tulajdonosaival való aktív együttműködés révén” lehetséges s következőképp szerződést kötött a német tröszttel arra nézve, hogy az „szállítson szükséges anyagokat a franciaországi gyártás megkezdéséhez s elvállalja a magáéhoz hasonló üzemek építését Franciaországban s a francia gyarmatokon a következő tizenöt évben.” Ez a meg egyezés bizonyos ellenkezéssel találkozott ugyan — holmi németgyűlöletből kifolyólag, — a francia Kamara 1923 februárjában azonban elfogadta s 1924 áprilisában törvényerőre emelte. Az I. G. F. kapcsolatai különben az egész világot behálózzák. Összeköttetésben áll angol, amerikai, francia, spanyol, olasz, svéd, osztrák és holland társaságokkal. A hadikémia területén az I. G. F. ugyanaz mint a Vickers a hadfelszerelésben. Az I. G. F. nyílt összeköttetésben áll Norks-Hydro Belkarsk Kvaelst of de A. S. és Alfred Nobel et Cie Patsch mérgeggáz-üzemekkel, továbbá a Corporation Craselli Dyestuffs, Cleveland U. S.

A. val. 50 százalékos részvényérdekeltsége van a Madridi Nemzeti Festék- és Robbanóanyag Iparban. Érdekkörébe tartozik a milánói Societé Chimique Lombardo. A. E. Bianchi et Co. Szervezetlen anyagok és szerves melléktermékek tekintetében összeköttetésben áll a Societé Elecaroquimica de Flix barcelónai, s a Dynamit A. G. Company-n keresztül három osztrák társasággal. (Carbidwerk Deutsch Matrei A. G., Stickstoffwerk Ruse és a Bosnische Elektrizitäts Wien). Olaját a Maatshappij Voor Kolen en Olie Technik (Makot) hágai cégtől szerzi be, mely a berlini Evak egyik fiókja s az angol British Bergius Syndicate Ltd.-től, mely az angol haditengerészet olajszállítója. — Az I. C. I. s az I. G. F. nemzetközi hálózata így gyártja a legkülönbözőbb mérges gázokat kart-karba öltve a saját maga és a többiek népének szakadatlan készülő kipurisztításához.

(Bern)

(H. G.)

NYELV ÉS TÁRSADALOM

A nyelvek fejlődését és sorsát a társadalmi viszonyok határozzák meg. A nyelvek kialakulása, megérése és letűnése világosan utal erre az összefüggésre. A történelemelőtti ember értelmi és gondolkifejezési fejlődése önfentartási tapasztalataiból, s ezzel kapcsolatosan haladó leleményességéből következik. Az ember életmódja ekkor még nagyon viszontagságos, szerszámjai alig tartósak; a nyelv, csak első formájában, az élőbeszédben él. A hódításokon és rabszolgatermelésen épült ókori társadalom már huzamos ideig tarthatja magát egyensúlyban, a jelen a mult hagyományával a jövőt törekszik uralni, s így magasabb fokra fejlődik a nyelv is. Az ember az élőszón kívül jelképekben, majd írásjelekben, betűvetésben fejezi ki magát: gondolatait megőrizni igyekszik. E korszak nyelveinek egyszerű tömörsége a termelési viszonyok relativ primitívségének felel meg. Ebben az időben a gondolkodás maga is naivul mesterkéletlen, a példabeszéd-szerű szentenciák és erkölcsi követelmények pregnánsak; ez a magyarázata a „szent“ könyvek (Biblia, Korán, filozófiai iskolák, apostollevelek, talmud stb.) későbbi tartós befolyásának. Az ókor perze kegyetlenségében is naiván leplezetlen, kizsákmányolása nyílt; — a rafinált brutalitás csak a feljes elkenődésen alapuló tőkés áruterelés idejében lehet általánossá. Az ókor uralkodó államainak gazdasági fénykorával párhuzamosan nagy fejlődést fut meg az egyes társadalmi csoportok kulturája és nyelve is. Visszafejlődésük a társadalmi hanyatlással együtt következik be. A kifejlésük tetőfokára jut. A nyelvek (héber, görög, latin) eltűnnek vagy — akárcsak a régi életformák — új nyelvekbe folynak át. A „régieket eredeti mivoltukban kiváltságként a tudomány, elsősorban a hittudomány ápolja, a továbbfejlesztés képessége nélkül. A középkor kötött és szétdaraboló természetű a nyelveken belül is elhatárolódásokat eredményez: kialakulnak a román, germán, szláv nyelvesaládok. A kor elzárkózottsága mellett viszont az is természetes, hogy a nyelvek többsége valóban csak a nép nyelve, amellyel szemben a kiváltságosak egy más nyelvet, Európában leginkább a latint, privilégizálják. A viszonyok merevsége a kultúra kifejlődésének nem igen kedvez; a kötöttséget először az olasz korai-kapitalizmus nyomán keletkezett renaissance bontja meg. Az új kultúra széles fejlődésének ideje csak akkor következik el, amikor a magasabb gazdasági forma a tőkés termelés már igazán érvényesül. Ekkor születnek meg a modern nemzetek, a polgárságnak ama törekvéséből, hogy mindenhol korlátozás nélkül, önállóan fejleszthesse ki gazdaságát. Párhuzamosan ezzel az országhatárokon belüli jog-